Mellaha 1856

Jimmy Muscat

Ninsabu fl-inħawi tar-raħal ġdid tal-Mellieħa kif kien jidher 160 sena ilu, fis-sena tal-Mulej 1856. Qed ngħid fl-inħawi għax dan ir-raħal kien għadu qiegħed jiġi ffurmat, b'ħafna bini ġdid tiela' fit-toroq li ġew imfassla mill-Gvern Ingliż ftit snin qabel. Il-Knisja Parrokkjali ma kinitx hemm u bdew jieħdu forma ta' toroq dawk l-erbgħa dritti neżlin min-naħa tal-Miżieb lejn is-Santwarju u ċ-ċimiterju tal-Mellieħa li kien għadu kemm tlesta fl-1853. Tnax-il sena qabel, fl-1844, ir-raħal tal-Mellieħa kien ġie maqtugħ minn man-Naxxar u reġa' ġie stabbilit bħala parroċċa għalih, kif kien sa minn żmien antik ħafna.

Sal-1850 dawn l-inħawi tal-Mellieħa kienu għadhom kważi vojta, kollha xagħri, mimlijin blat, xewk u pjanti oħra selvaġġi li kienu jikbru fl-imniedaq tal-ħamrija verġni li kien hemm qalb il-blat. Sa minn żmien il-Medjuevu, dawn in-naħat kienu jintużaw biss biex fihom iġibu l-annimali biex jirgħu u nistgħu ngħidu li n-nies li kienu jgħammru hawn kienu joqogħdu l-aktar madwar is-Santwarju tal-Madonna tal-Mellieħa, li kien ilu jeżisti bħala knisja sa minn żmien bikri ħafna, f'xi ftit irziezet imferrxin 'l hawn u 'l hinn u l-kumplament fil-widien għammiela tal-madwar. Ngħidu biss li madwar l-1856 fil-*Melleha*, għax hekk kienet tissejjaħ dak iż-żmien, kienu jgħixu madwar 760 ruħ, li kienu mferrxin fil-Widien ta' Għajn Żejtuna, Ġnien Ingraw, San Niklaw, il-Wied tal-Madonna qrib is-Santwarju, l-Imġiebaħ, Qasam Barrani, l-Aħrax, Selmun u nħawi oħra madwar il-Pwales u Għajn Tuffieħa.

Wieħed jista' jqabbel aħjar dan in-numru meta f'din is-sena l-popolazzjoni ta' Malta kienet madwar 63576 irġiel u 66352 nisa.[1]

L-Ingliżi minn dejjem xtaqu jaraw in-naħat kważi vojta ta' fuq ta' Malta jiġu abitati u allura l-Gvern Ingliż, immexxi mill-Gvernatur it-tenent Kurunell Sir William Reid, kien ta aktar minn elfejn tomna art fl-Aħrax u f'Qasam Barrani bħala ċens għal tul ta' 99 sena, biex iħajjar in-nies jimlew dawn il-postijiet. Ġew imfassla toroq ġodda qalb dawn l-artijiet jew tenementi, inbnew ħafna ħitan tas-sejjieħ u dawk li ħadu l-artijiet qatgħu l-blat, wittew l-art, ġabu l-ħamrija u għamlu għelieqi ġodda. Minħabba din l-għotja ta' art, ħafna nies minn irħula oħra bħal Naxxar, Mosta kif ukoll minn Għawdex li kienu ħadu xi għelieqi jew artijiet, xtaqu jiġu joqogħdu hawn u allura tħajru mbagħad jibnu dar ħalli jkunu qrib għax-xogħol tal-biedja.[2] Din l-art żdiedet ma' dik li kienet diġà teżisti sa minn sekli qabel fil-widien kennija li semmejna aktar 'il fuq u allura żgur li għenet biex il-Mellieħa saret ħolqa agrikola importanti.

Biex jgħin aktar l-iżvilupp ta' dawn l-oqsma, insibu li f'din is-sena 1856 id-Dipartiment tax-Xogħlijiet Pubbliċi kien qiegħed itawwal triq ġdida li tgħaddi minn Selmun, bi stima ta' £814. Dan ix-xogħol kien beda f'Diċembru 1851 iżda kien għadu ma tlestiex u kienu ntefqu biss madwar £513.[3] Kienet qiegħda tiġi

mibnija wkoll triq oħra li kienet qed taqsam l-Aħrax. Din kienet inbdiet fi Frar tal-1855 u kellha stima ta' £287. Din tlestiet din is-sena u s-somma stmata serviet eżatt.[4] Din it-triq kienet waħda minn dawk it-toroq paralleli li għadhom jintużaw sal-ġurnata tallum u li jaqsmu l-Aħrax f'tenementi rettangolari ta' art tajba biex fiha jitkabbru għadd ta' prodotti.

Għalkemm kienu għaddew biss ftit snin minn meta kienu nħolqu dawk l-oqsma għall-biedja, s-sena 1856 turina li fil-*Melleha*, li kienet taqa' taħt ir-4 Distrett, kien jitkabbar qamħ f'madwar 284 ejker,[5] maħlut fi 222 ejker, barley fi 53 ejker, ful, piżelli, ċiċri u żrieragħ oħra f'7 ejker, qoton f'79 ejker u magħlef f'62 ejker. Kien hemm imbagħad 14-il ejker użati bħala mergħat u 313-il ejker użati bħala ġonna. Ejker kien fiha madwar 3.6 itmien u allura ta' min jinnota hawnhekk li dawn kollha kienu jitilgħu għal madwar 3730 tomna art li kienet qed tiġi maħduma jew użata għal skopijiet agrikoli, ammont sostanzjali meta tqis li ħafna minnha kienet għadha qed tiġi żviluppata.[5] Naraw ukoll li l-qoton kien qiegħed jiġi mkabbar f'madwar 285 tomna. Dan il-prodott kien imfittex ħafna u kien iġib prezz tajjeb fis-suq, peress li ħafna minnu kien jiġi esportat. Dawk id-927 tomna msemmija bħala ġonna kienu jiġbru fihom l-għelieqi għammiela mogħnija bl-ilma ġieri li sallum insibu fil-widien paralleli li jżejnu l-madwar tal-Mellieħa, fosthom Ġnien Ingraw, il-Ġonna ta' San Niklaw, Ta' Ferfer li jagħmel parti mill-Wied tal-Madonna, Ta' Għajn Żejtuna, Tal-Imġiebaħ u Tal-Imxaxa.

Għal dawk li huma bhejjem fl-istess distrett insibu 89 bejn żwiemel, bgħula u ħmir, 80 annimal bil-qrun, 349 nagħġa u 95 mogħża.[6] Naraw ukoll xi prezzijiet kif kienu dik il-ħabta u nsibu li ż-żwiemel kienu jinbiegħu bejn £10 u £50 il-wieħed, in-nagħaġ bejn £2 u £3 il-waħda, il-mogħoż bejn £3 u £4 il-waħda u l-qżieqeż bejn £3 u £5 il-wieħed. Dawn il-prezzijiet wieħed irid iqabbilhom ma' kemm kienet il-paga dak iż-żmien, jiġifieri 160 sena ilu, fejn insibu li din kienet tvarja bejn 5 Soldi u 2 Xelini kuljum, skont ix-xogħol li jkun.[7] Naraw hawnhekk kemm kienu importanti ż-żwiemel, bgħula, ħmir, baqar, għoġġiela u annimali oħra għax kienu jintużaw fix-xogħol tar-raba', li kien jiġi l-ewwel f'moħħ il-bdiewa Mellіħin peress li kien l-għixien prinċipali tagħhom. Nistgħu nżidu wkoll li fid-djar tagħhom dejjem kont issib żewġ kmamar allokati għal dawn l-istess bhejjem u għall-għalf tagħhom.

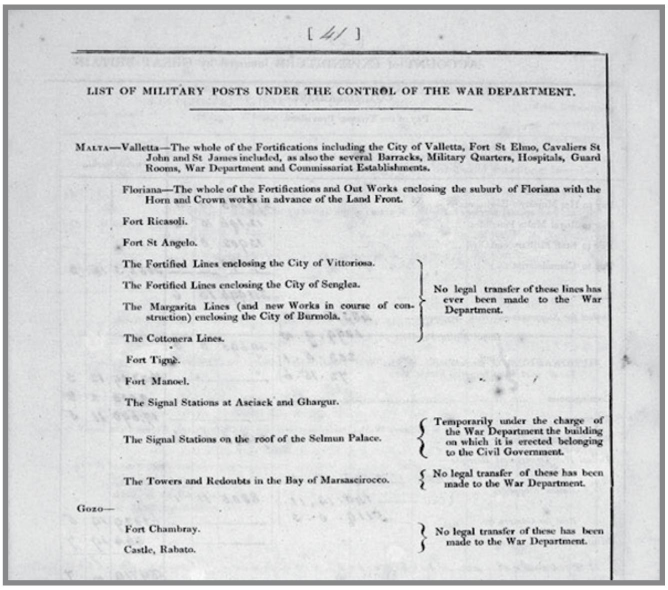
[41]

LIST OF MILITARY POSTS UNDER THE CONTROL OF THE WAR DEPARTMENT.

MALTA—Valletta—The whole of the Fortifications including the City of Valletta, Fort St Elmo, Cavaliers St John and St James included, as also the several Barracks, Military Quarters, Hospitals, Guard Rooms, War Department and Commissariat Establishments.

Floriana—The whole of the Fortifications and Out Works enclosing the suburb of Floriana with the Horn and Crown works in advance of the Land Front.

Fort Ricasoli.

Fort St Angelo.

The Fortified Lines enclosing the City of Vittoriosa.
The Fortified Lines enclosing the City of Senglea.
The Margarita Lines (and new Works in course of construction) enclosing the City of Burmola.
The Cottonera Lines.
} No legal transfer of these lines has ever been made to the War Department.

Fort Tignè.

Fort Manoel.

The Signal Stations at Asciack and Ghargur.

The Signal Stations on the roof of the Selmun Palace. { Temporarily under the charge of the War Department the building on which it is erected belonging to the Civil Government.

The Towers and Redoubts in the Bay of Marsascirocco. { No legal transfer of these has been made to the War Department.

GOZO—

Fort Chambray.
Castle, Rabato.
} No legal transfer of these has been made to the War Department.

F'din is-sena nsibu wkoll li fid-Distrett numru 4 tal-Kampanja, li minnu kienet tagħmel il-*Melleha*, kien hawn Sotto Kumitat biex jieħu ħsieb il-provvista tal-ilma u ż-żamma tal-indafa fir-raħal. L-Uffiċjal Prinċipali tal-Gvern fil-*Mellaha* f'dan ir-rigward kien it-Tabib Ġirolamo Mifsud, megħjjun mis-Sur Giuseppe Ellul Bonnici.[8] Biex jgħinu lil dawn f'dan ix-xogħol kien hemm, fost oħrajn, ir-Reverendu Dun Giuseppe Baldacchino, Kappillan tal-*Melleha*, ir-Reverendu Dun Vincenzo Grech u t-Tabib Giuseppe Trevisan.[9] Insemmu biss li r-Reverendu Grech kien l-uniku saċerdot, ta' madwar 54 sena, li kien iservi mal-Kappillan Baldacchino fil-Mellieħa ta' dak iż-żmien[10] u li t-Tabib Trevisan kellu l-ewwel u t-tielet mezzanin fil-Pjazza tas-Santwarju mikrija għandu għas-somma ta' 30 Skud fis-sena.[11] Fil-*Mellaha* kien hawn ukoll Spiżerija pubblika, imħallsa mill-Gvern. Din ġiet miftuħa fl-1848 u fl-1856 ġew trattati 234 każ fl-ispiżerija stess waqt li 502 każi oħra ġew trattati fid-djar, b'54 minnhom billejl. Matul din is-sena wkoll saru 40 tilqima kontra xi marda jew oħra.[12]

F'din is-sena nsibu li t-tabib Antonio Caruana Dingli kien inkarigat mill-*Melleha*. Huwa kien ġie appuntat mill-Gvernatur fl-10 ta' Ottubru tal-istess sena b'salarju annwali ta' £40.[13]

Taħt l-ispiża tal-Militar Ingliż, f'din l-istess sena nsibu li fuq il-bejt tal-Palazz ta' Selmun kien hemm imwaqqaf stazzjon għas-sinjali, speċi ta' stazzjon tar-radar. Dan kien taħt il-kontrol tad-Dipartiment tal-Gwerra, għalkemm il-binja tal-Palazz innifsu kienet tal-Gvern Ċivili.[14] Dan il-Palazz kien sikwit jintuża mill-Militar Ingliż biex madwaru jsiru eżerċizzi militari minn suldati Ingliżi stazzjonati hawn Malta u l-pożizzjoni tiegħu, maqtugħ waħdu fil-beraħ ta' Selmun, kienet ideali għal hekk. U la semmejna s-suldati Ingliżi, dawn kienu jitħallsu 8 Soldi u nofs kuljum.[15]

Għal dak li hu Reliġjuż naraw li, fid-daqs, il-*Melleha* kienet meqjusa bħala nofs mil kwadru, bir-Rettur ir-Reverendu Dun Giuseppe Baldacchino li kien jgħix fid-dar parrokkjali. Bħala knisja ewlenija kien hawn is-Santwarju ddedikat lin-Nativitá ta' Marija Verġni u bħala parruċċani kien hawn madwar 400. Jissemma li f'din il-Parroċċa tal-*Melleha* kien hawn 3 kappelli, li kienu jieħdu madwar 100 persuna kull waħda. Dwar l-attendenza f'dawn il-knejjes jissemma li kważi l-popolazzjoni kollha tattendi fil-Ħdud u fil-festi.[16] Din is-sena sar ħlas ta' 96 Skud biex saru 14-il kwadru tal-kawba tal-Via Crucis flimkien max-xogħol tal-ħadid ta' taħthom u t-twaħħil tagħhom fis-Santwarju[17] kif ukoll 21 Skud oħra lil Giuseppe Galea talli rranġa l-loġġa fil-Bitħa tas-Santwarju li kienet infetħet f'diversi nħawi wara ċaqliqa fit-terremot tal-Ġimgħa, 12 ta' Ottubru tal-istess sena l-1856.[18] F'dan l-istess terremot kien iġġarraf ukoll it-Torri Selmun jew Ta' Għajn Ħadit fuq ir-riħ tal-Imġiebaħ. Is-sular ta' fuq waqa' għal isfel minn fuq ix-xifer għal ġo l-irdum tafli ta' taħt u għadu hekk sallum.[19]

Nota qasira taħt it-titlu ta' Edukazzjoni jissemma Wettinger Giuseppe, li kien professur tal-Matematika u tal-Fiżika. Huwa kien ġie appuntat mill-Gvernatur Ingliż nhar l-1 ta' Ottubri 1840 b'salarju ta' £120 fis-sena. Għandna għax nifhmu li dan Giuseppe kien il-bużnannu tal-Professur Godfrey Wettinger li għex il-parti l-kbira ta' ħajtu fil-Mellieħa.[20]

Qegħdin nitkellmu fuq il-Mellieħa fi żmien meta f'Malta ma kinitx titħallas posta jew bolla fuq ittri mibgħuta barra minn Malta waqt li fuq dawk interni kien hemm pustaġġ ta' 2 Soldi fuq użin sa uqija toqol u 8 Soldi fuq dawk jiżnu bejn 3 u 4 uqijiet.[21] Kien żmien ukoll meta biex iżżomm mejda tal-Billiard ridt tħallas £5 fis-sena waqt li biex iġġorr senter ridt tħallas 10 Xelini fis-sena.[22] Biex wieħed jikri dgħajsa għal Malta kien hemm ħlas ta' 3 Xelini waqt li kirja ta' dgħajsa għal Għawdex kienet tiswa 2 Xelini.[23] Qed insemmi dan kollu biex wieħed ikun jista' jqabbel ftit il-valur tal-flus kif kien dak iż-żmien. La qegħdin insemmu l-flus tajjeb ngħidu hawnhekk li kienet biss is-sena ta' qabel, l-1855, meta kienet ħarġet il-Proklama tal-4 ta' Ottubru 1855 li kienet tgħid li minn dik id-data l-muniti Brittaniċi, jiġifieri l-Lira, ix-Xelin, is-Sold u muniti oħra mislutin minnhom, biss kellhom valuta legali għal kull ħlas li seta' jsir. Dan sar skont l-Avviż tat-30 ta' Novembru 1850.[24] Ngħidu wkoll li, sa dik is-sena, kien għad baqa' fl-idejn ħafna muniti tal-Kavallieri, jiġifieri Skudi, Irbiegħi u Grani, u damu wkoll ankè sa diversi snin wara.

Biex nifhmu aħjar l-istat tal-Mellieħa meta mqabbla mal-kumplament ta' Malta tal-1856, nagħlqu billi nagħtu ħarsa lejn id-dritt tal-vot u kif kienet issir elezzjoni biex jintgħażlu l-membri ħalli jservu fil-Kunsill tal-Gvern. Dik is-sena kien hawn 3953 elettur f'Malta u 395 oħra f'Għawdex. Din il-lista ta' votanti kienet tiġi ppublikata fil-Gazzetta tal-Gvern. Il-Kummissarji nkarigati kienu jillestu l-biljetti tal-voti, iqassmuhom lil dawk il-votanti fuq imsemmija, u wara jumejn jerġgħu jiġbruhom biex jiġu verifikati, u naturalment mgħaduda. Imbagħad il-Kummissarji kienu jiddepożitaw fil-Qorti tal-Appell ċertifikat fuq dawk li kienu jġibu l-aktar voti u wara isimhom kien jidher fil-Gazzetta tal-Gvern. Kull elettur kellu d-dritt isemmi jew jivvota għal erba' persuni fuq il-biljett tal-vot tiegħu.[25]

F'din il-ħarsa qasira lejn dak li kienet il-Mellieħa madwar 160 sena ilu wieħed jista' jieħu ħjiel tal-ħajja li kienu jgħixu missirijietna, ħajja totalment differenti minn dik tallum. Mehdijin fix-xogħol tar-raba' kienu l-ħin kollu jaraw kif jagħmlu biex jirranġaw u jtejbu l-kundizzjonijiet tagħhom biex jaqilgħu l-ħobża ta' kuljum, jissieltu mal-elementi tal-ħajja u tan-natura. Il-pedament li għamlu huma ħafna minnu għadu sallum jitgawda minna, li għarafna mbagħad nibnu fuqu biex illum għandna belt żgħira, imma sabiħa, f'dawk l-inħawi li dik il-ħabta kienu għal kollox maqtugħin mill-bqija ta' Malta.

Tagħrif fuq is-sorsi 1-25 jinsab għand l-awtur.
03.05.2016